אמור לחכמה אחותי את. שתהא בקי בה כאחותך שאסורה לך. אי נמי מסיפא דקרא ומודע לביה תקרא שתהא [ד] ידוע לך: **כחצים ביד גבור.** שנלחם בהם עם אויבים: **כן בני הנעורים.** תלמידיו של אדם הקרויין בניו כמו שאמר יחזקיהו (ד"ה ב כט) בני עתה אל תשלו ואומר הנה אנכי והילדים אשר נתן לי וגו' (ישעיה ח): **אשר מלא את אשפתו מהם.** משום דדמיהו לחצים נקט לשון מילוי לאשפה: **את אויביו בשער.** סיפא דאשרי הגבר הוא: **נעשו אויבים.** ממון שמקשים זה לזה ואין זה מקבל דברי זה: **את והב בסופה.**

אם ברזל הוא מתפוצץ. תימה דהא קרא משמע שהפטיש מפוצץ סלע ומשברו[א] וכן קשה בפרק [ד] דיני ממונות (סנהדרין דף לד.) דקאמר מה פטיש מתחלק לכמה ניצוצות אף דברי תורה מתחלק לכמה טעמים ושם גרים דשב"ס מחלק ול"ג מתחלק[ב] ויש [ה] שגורס כאן אם ברזל הוא [ו] מפוצץ ואם סלע הוא מתפוצץ שנאמר הלא כה דברי כאש וכפטיש יפוצץ סלע שהאש מפוצץ הברזל והפטיש מפוצץ את הסלע ור"ת מפרש שהסלע משבר[ג] את הברזל וה"ק וכפטיש יפוצץ מכח סלע[ד] כלומר במדרש [ו] מעשה באחד שלקח סנפירינון[ה] לבודקו נתנו על הסדן והכה בקורנס נשבר הקורנס ונחלק הסדן והסנפירינון לא זז ממקומו[ז] [ח]: **שיש רשות אחרים עליה.** ולע"ג דמעשה ידיה לבעלה מדרבנן בעלמא[ט] מ"מ אינה מצויה אצל אביה אלא אצל בעלה[ז]:

כבד

[1] [ג] [א] אמור לחכמה אחותי את וגו' ואומר [2] קשרם על אצבעותיך כתבם על לוח לבך ואומר [3] כחצים ביד גבור כן בני הנעורים ואומר [4] חצי גבור שנונים ואומר [5] חציך שנונים עמים תחתיך יפלו ואומר [6] אשרי הגבר אשר מלא את אשפתו מהם לא יבושו כי ידברו את אויבים בשער מאי את אויבים בשער אמר רבי חייא בר אבא אפי' האב ובנו הרב ותלמידו שעוסקין בתורה בשער אחד נעשים אויבים זה את זה ואינם זזים משם עד שנעשים אוהבים זה את זה שנאמר [7] את והב בסופה אל תקרי בסופה אלא בסופה: [ב] ת"ר [8] ושמתם סם תם נמשלה תורה כסם חיים משל לאדם שהכה את בנו מכה גדולה והניח לו רטיה על מכתו ואמר לו בני כל זמן שהרטיה זו על מכתך אכול מה שהנאתך ושתה מה שהנאתך ורחוץ בין בחמין בין בצונן ואין אתה מתיירא ואם אתה מעבירה הרי היא מעלה [ג] נומי כך הקב"ה אמר להם לישראל בני [7] בראתי יצר הרע ובראתי לו תורה תבלין ואם אתם עוסקים בתורה [ד] אין אתם נמסרים בידו שנאמר [9] הלא אם תטיב שאת ואם אין אתם עוסקין בתורה אתם נמסרים בידו שנא' לפתח חטאת רובץ ולא עוד אלא שכל משאו ומתנו בך שנאמר ואליך תשוקתו ואם אתה רוצה אתה מושל בו שנאמר ואתה תמשל בו [ה] ת"ר קשה יצר הרע שאפילו יוצרו קראו רע שנאמר [10] כי יצר לב האדם רע מנעוריו [ו] אמר רב יצחק יצרו של אדם מתחדש עליו בכל יום שנאמר [11] רק רע כל היום ואמר [ז] ר"ש בן לוי יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש המיתו שנאמר [12] צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו ואלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו שנאמר [ח] אלהים לא יעזבנו בידו תנא דבי ר' ישמעאל בני אם פגע בך מנוול זה משכהו לבית המדרש אם אבן הוא נימוח ואם ברזל הוא מתפוצץ שנאמר [13] הלא כה דברי כאש נאם ה' וכפטיש יפוצץ סלע אם אבן הוא נימוח שנאמר [14] הוי' [ט] כל צמא לכו למים ואומר [15] אבנים שחקו מים: להשיאו אשה: מגלן דכתיב [16] קחו נשים והולידו בנים ובנות וקחו לבניכם נשים ואת בנותיכם תנו לאנשים [ט] בשלמא בנו בידו אלא בתו בידו היא הכי קאמר להו [י] ניתן לה מידי [ו] ולבשייה ונכסייה כי היכי דקפצו עלה אינשי: ללמדו אומנות: מגלן אמר חזקיה דאמר קרא [17] ראה חיים עם אשה אשר אהבת אם אשה ממש היא כשם שחייב להשיאו אשה כך חייב ללמדו אומנות אם תורה היא כשם שחייב ללמדו תורה כך חייב ללמדו אומנות: ויש אומרים אף להשיטו בנהר: מאי טעמא חיותיה הוא: רבי יהודה אומר כל שאינו מלמדו אומנות מלמדו ליסטות: ליסטות ס"ד אלא כאילו מלמדו ליסטות מאי בינייהו דאגמריה עיסקא: כל מצות האב על הבן וכו': מאי כל מצות האב על הבן אילימא כל מצותא דמיחייב אבא למיעבד לבריה נשים חייבות והתניא [יא] האב חייב בבנו למולו ולפדותו ואביו אין אמו לא אמר רב יהודה הכי קאמר כל מצות האב המוטלת על הבן לעשות לאביו אחד אנשים ואחד נשים חייבין תנינא להא דת"ר [ב] איש אין לי אלא איש אשה מנין [ג] כשהוא אומר תיראו הרי כאן שנים א"כ מה ת"ל איש איש [ד] סיפק בידו לעשות אשה אין סיפק בידה לעשות מפני שרשות אחרים עליה אמר רב אידי בר אבין אמר רב [ה] נתגרשה שניהם שוים [ו] ת"ר נאמר [18] כבד את אביך ואת אמך ונאמר [19] כבד את ה' מהנוך [ז] השוה הכתוב כבוד אב ואם לכבוד המקום [ח] נאמר [20] איש אמו ואביו תיראו ונאמר [21] את ה' אלהיך תירא ואותו תעבוד השוה הכתוב מוראת אב ואם למוראת המקום נאמר [22] מקלל אביו ואמו מות יומת ונאמר [23] איש איש כי יקלל אלהיו ונשא חטאו השוה הכתוב ברכת אב ואם לברכת המקום אבל בהכאה ודאי אי אפשר וכן בדין ששלשתן שותפין בו [ט] ת"ר שלשה שותפין הן באדם הקב"ה ואביו ואמו בזמן שאדם מכבד את אביו ואת אמו אמר הקב"ה מעלה אני עליהם כאילו דרתי ביניהם וכבדוני [י] תניא רבי אומר גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שבן מכבד את אמו יותר מאביו מפני שמשדלתו

עין משפט נר מצוה

שכו א מיי' פ"כ מהל' סנהדרין הלכה ז סמג עשין כז טוש"ע חו"מ סימן י סעיף ח:

שכז ב מיי' פ"כ מהל' אישות הל' ח סמג לאוין פח טוש"ע אה"ע סימן קיג סעיף ח:

שכח ג ד מיי' פ"ו מהל' ממרים הל' ו סמג עשין קיג טוש"ע י"ד סימן רמ סעיף ח:

שכט ה מיי' שם הלכה ח:

מוסף רש"י

כן בני הנעורים. אלו התלמידים שאדם מעמיד מנעוריו (תהילים קכב ד). **אשר מילא את אשפתו.** מלותם מתים. **לא יבושו כי ידברו את אויבים בשער.** תלמידי חכמים שמנלחים זה את זה בהלכה ונראים כאויבים זה לזה (שם ה). **נומי.** כמו מת ומלעבו (ע"ז י: ושם נימא). **ובראתי לו תורה תבלין.** שיש מבטלת את הרהורי עבירה, דלאמר אם פגע בך מנוול זה משכהו לבית המדרש אם אבן הוא נימוח כו' (ב"ב טז.). **רק רע כל היום.** כל היום רעהו מתוספת (סוכה נב:). **ה' לא יעזבנו בידו.** כתריה כמיב (שם). **הלא כה דברי כאש.** והאש מפוצץ את הברזל, והיינו מתפוצץ, שהניצוצות ניתזין ממנו (שם). **כאש.** שמתמוס כל גופו (תענית ד.). **וכפטיש יפוצץ סלע.** מתחלק הסלע על ידו לכמה ניצוצות (שבת פח:). **לכו למים.** ומשלה תורה למים, וכתיב אבנים שחקו מים (שם). **בשלמא בנו בידו.** לנקש לו אשה, שדרכו של איש לחזר על אשה, אלא בתו בידו היא. וכי דרך אשה לחזר על איש (כתובות נב:). **איש סיפק בידו לעשות.** לכבד את אביו, שאין אימת אחריס עליו (לקמן לה.). **השוה הכתוב כבוד אב ואם לכבוד המקום.** נגזירה שוה (ב"מ לב.).

תורה אור השלם

1. אָמַר לְחָכְמָה אֲחֹתִי אָתְּ וּמֹדָע לַבִּינָה תִקְרָא:
משלי ז ד
2. קָשְׁרֵם עַל אֶצְבְּעֹתֶיךָ כָּתְבֵם עַל לוּחַ לִבֶּךָ:
משלי ז ג
3. כְּחִצִּים בְּיַד גִּבּוֹר כֵּן בְּנֵי הַנְּעוּרִים:
תהלים קכז ד
4. חִצֵּי גִבּוֹר שְׁנוּנִים עִם גַּחֲלֵי רְתָמִים:
תהלים קכ ד
5. חִצֶּיךָ שְׁנוּנִים עַמִּים תַּחְתֶּיךָ יִפְּלוּ בְּלֶב אוֹיְבֵי הַמֶּלֶךְ:
תהלים מה ו
6. אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר אֲשֶׁר מִלֵּא אֶת אַשְׁפָּתוֹ מֵהֶם לֹא יֵבֹשׁוּ כִּי יְדַבְּרוּ אֹיְבִים בַּשָּׁעַר:
תהלים קכז ה
7. עַל כֵּן יֹאמַר בְּסֵפֶר מִלְחֲמֹת יְיָ אֵת וָהֵב בְּסוּפָה וְאֶת הַנְּחָלִים אַרְנוֹן: במדבר כא יד
8. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם: דברים יא יח
9. הֲלוֹא אִם תֵּיטִיב שְׂאֵת וְאִם לֹא תֵּיטִיב לַפֶּתַח חַטָּאת רֹבֵץ וְאֵלֶיךָ תְּשׁוּקָתוֹ וְאַתָּה תִּמְשָׁל בּוֹ: בראשית ד ז
10. וַיֵּרַח יְיָ אֶת רֵיחַ הַנִּיחֹחַ וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל לִבּוֹ לֹא אֹסִף לְקַלֵּל עוֹד אֶת הָאֲדָמָה בַּעֲבוּר הָאָדָם כִּי יֵצֶר לֵב הָאָדָם רַע מִנְּעֻרָיו וְלֹא אֹסִף עוֹד לְהַכּוֹת אֶת כָּל חַי כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתִי: בראשית ח כא
11. וַיַּרְא יְיָ כִּי רַבָּה רָעַת הָאָדָם בָּאָרֶץ וְכָל יֵצֶר מַחְשְׁבֹת לִבּוֹ רַק רַע כָּל הַיּוֹם: בראשית ו ה
12. צוֹפֶה רָשָׁע לַצַּדִּיק וּמְבַקֵּשׁ לַהֲמִיתוֹ: תהלים לז לב
13. הֲלוֹא כֹה דְבָרַי כָּאֵשׁ נְאֻם יְיָ וּכְפַטִּישׁ יְפֹצֵץ סָלַע: ירמיהו כג כט
14. הוֹי כָּל צָמֵא לְכוּ לַמַּיִם וְאֲשֶׁר אֵין לוֹ כֶּסֶף לְכוּ שִׁבְרוּ וֶאֱכֹלוּ וּלְכוּ שִׁבְרוּ בְּלוֹא כֶסֶף וּבְלוֹא מְחִיר יַיִן וְחָלָב: ישעיהו נה א
15. אֲבָנִים שָׁחֲקוּ מַיִם תִּשְׁטֹף סְפִיחֶיהָ עָפָר אֶרֶץ וְתִקְוַת אֱנוֹשׁ הַאֲבַדְתָּ: איוב יד יט
16. קְחוּ נָשִׁים וְהוֹלִידוּ בָנִים וּבְנוֹת וּקְחוּ לִבְנֵיכֶם נָשִׁים וְאֶת בְּנוֹתֵיכֶם תְּנוּ לַאֲנָשִׁים וְתֵלַדְנָה בָנִים וּבְנוֹת וּרְבוּ שָׁם וְאַל תִּמְעָטוּ: ירמיהו כט ו
17. רְאֵה חַיִּים עִם אִשָּׁה אֲשֶׁר אָהַבְתָּ כָּל יְמֵי חַיֵּי הֶבְלֶךָ אֲשֶׁר נָתַן לְךָ תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ כָּל יְמֵי הֶבְלֶךָ כִּי הוּא חֶלְקְךָ בַּחַיִּים וּבַעֲמָלְךָ אֲשֶׁר אַתָּה עָמֵל תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ: קהלת ט ט
18. כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמֶּךָ לְמַעַן יַאֲרִכוּן יָמֶיךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ: שמות כ יא
19. כַּבֵּד אֶת יְיָ מֵהוֹנֶךָ וּמֵרֵאשִׁית כָּל תְּבוּאָתֶךָ: משלי ג ט
20. אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ וְאֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם: ויקרא יט ג
21. אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ תִּירָא וְאֹתוֹ תַעֲבֹד וּבִשְׁמוֹ תִּשָּׁבֵעַ: דברים ו יג
22. וּמְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוּמָת: שמות כא יז
23. וְאֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר לֵאמֹר אִישׁ אִישׁ כִּי יְקַלֵּל אֱלֹהָיו וְנָשָׂא חֶטְאוֹ: ויקרא כד טו

מסורת הש"ס

[א] שבת קמה: סנהדרין ז:, [ב] ספרי פ' עקב (עירובין נד), [ג] ע"ז י:, [ד] [כ"ב נז.], [ה] [בכמ"י: הרי הוא נמסר בידך, שנאמר וכו'], [ו] ספרי פ' עקב, [ז] סוכה נב., [ח] [שם: אימת ר' שמעון בן לקיש], [ט] [בסוכה ובע"ה ה'], [בכספוק. ומדלל"ל], [י] [בכמ"י: שנאמר אבנים שחקו מים ואין מים אלא תורה שנאמר הוי כל צמא לכו למים. ועי' תענית ז ע"א], [כ] כתובות נב:, [ל] [ל"ל ונלבשה. רש"ש], [מ] [נעיל כנ.], [נ] מ"כ פ' קדושים פרשה ג מוספתא פ"א, [ס] [לקמן לה.], [ע] ב"מ לב. מ"כ פ' קדושים פרשה ג, [פ] [לקמן לב ע"א, ע"ש], [צ] נדה נא, [ק] מכילתא פ' יתרו פרשה ח, [ר] [בכש"י שבע"י: ידועה], [ש] [ב"ק פה ע"א], [ת] [תענית ז ע"א, ע"ש], [א] [בכש"י שבע"י: האמורה], [ב] [בכש"י שבע"י: לחקיסם], [ג] [בכש"י שבכ"ק נוסף: והילוך רגלים. וכ"ה בגלה], [ד] [ל"ל אחד ד"מ], [ה] [בתוס' שבע"י: שגורסין], [ו] [בתוס' הרא"ש: מתפוצץ], [ז] [בכה איכה פ' זכו מזייה], [ח] [וע"ע תוס' שבת פח: ד"ה מה ותוס' סנהדרין לד. ד"ה מה פטיש ותוס' סוכה נב. ד"ה אם], [ט] [כתובות נח ע"ב, ע"ש],

לעזי רש"י

בורפיליו"ש [בורבולי"ש]. אבעבועות, כיבים.

תוס' ר"י הזקן

(מטיל) [מנוול]. יצר הרע. חיותא הוא. אם [יפול] לים יטבע. עיסקא. להיות סוחר [לר' יהודה לא] הוי אומנות שפעמים מפסיד ואיכא דאמרי איפכא. **ספק.** לשון ספוק שאינו ברשות אחרים, אבל אשה היא ברשות בעלה. **השוה הכתוב ברכת אב.** ששוים למיתה אחת שמגדף ומקלל אביו ואמו בסקילה. **וכן בדין.** שישוה בכל מה שאפשר שהרי שלשתן שותפים בו. **משדלתו.** מפתה אותו. תרגום וכי יפתה [שמות כב, טו] ארי ישדל. **כבוד.** דכתיב כבד את אביך, ומורא כתיב איש אמו ואביו תיראו. ולשון הר"ם בממרים (פ"א) [פ"ו ה"ב] הקדים אב לאם לכבוד והקדים אם לאב למורא, ללמד ששניהם שוין בין למורא בין לכבוד, ע"כ. לא ידעתי למה עזב טעם האמור בגמ'.

מוסף תוספות

א. מדלא כתיב והפטיש יפוצצנו סלע וכן אנו רואים שהפטיש מפוצץ סלעים. **תוס' שבת פח:** ב. שאין הפטיש מתחלק אלא הסלע. **תוס' סנהדרין לד.** ולא יתכן להגיה כן כלל דמה לו להזכיר הפטיש הו"ל למימר מה סלע מתחלק ועוד בהך דהכא משמע שהברזל מתפוצץ. **תוס' סוכה נב.** ג. **מתוס' הרא"ש כתוב.** שיש סלע שמשבר. ד. ואע"ג דלא כתיב יפוצצנו סלע הרבה פסוקים יש כענין זה, אבנים שחקו מים פי' שחקו אותן המים. **שם.** ה. הוא אבן ספיר. **תוס' סוכה נב:** ו. וקשה לפר"ת דבריש מס' תענית (ד.) אמר כל ת"ח שאינו קשה כברזל אינו ת"ח שנאמר כפטיש יפוצץ סלע אלמא פטיש קשה ופוצץ את הסלע. **שם.** ז. ואינה יכולה לשמש אביה. **תוס' הרא"ש.**